

Ernest Mandel

Mandel om Althusser, parti och klass

(1979)

Följande, som utgör de två första kapitlen i Ernest Mandels bok *Reponse a Louis Althusser et Jean Ellenstein* (Edition La Brèche, Paris, 1979), är en kritisk kommentar till ett antal artiklar där den marxistiske filosofen Althusser tog till orda mot det franska kommunistpartiets politik och i synnerhet bristen på medlemsdemokrati.

Althusserns artiklar fick stort genomslag, inte minst därför att han under årtionden sysslat med marxistisk teori och avhållit sig från att kritisera kommunistpartiets politik. Han hade tvärtom hela tiden försvarat kommunistpartiets linje, t ex under majrevolten 1968, vilket fick många av hans mer radikala anhängare och medarbetare (som tillhört den s k Althusser-skolan) att bryta med honom.¹

Vändpunkten för Althusserns del var Vänsterunionens (där socialistpartiet och kommunistpartiet samverkade) valnederlag 1978. Detta val hade kommunistpartiets medlemmar och sympatisörer fäst stora förhoppningar till, varför besvikelsen blev mycket stor och kritiken mot den förda politiken vällde fram. Nu reagerade Althusser och formulerade en i vissa avseenden svidande kritik mot det franska kommunistpartiets politik och funktionssätt. Men som framgår av Mandels polemik så fanns det brister i Althusserns kritik.

En avsevärd del av Mandels artikel handlar om den inre partidemokratin, om vad som krävs för att medlemmarna i praktiken ska kunna göra sina röster hörda och påverka politiken. Denna frågeställning har ständigt och på olika sätt gjort sig påmind inom arbetarrörelsen, såväl den socialdemokratiska som den kommunistiska (läs: stalinistiska) rörelsen. Inte heller andra riktningar har varit förskonade från detta ”onda”, vilket har såväl ideologiska/politiska som sociala rötter.²

Frågan om partidemokratin har helt nyligen (september 2015) aktualiserats för Vänsterpartiets del, dels genom att medlemmar/sympatisörer i Tidskriftsföreningen Revolution hotas med uteslutning och dels genom de samtal som förekommit mellan Socialistiska Partiet och V om ett ökat samarbete och om de premisser som skulle gälla ifall SP:s medlemmar skulle kollektivt eller individuellt ansluta sig till V.³ En viktig fråga i detta sammanhang är givetvis möjligheterna att inom V på ett organiserat sätt framföra uppfattningar (”tendensfrihet”), fortsätta att ge ut tidningen *Internationalen* och vidmakthålla förbindelserna med Fjärde Internationalen.

Martin Fahlgren 19 september 2015

Fyra artiklar av Louis Althusser i *Le Monde* med titeln [Det måste bli en förändring i partiet](#), som sedan publicerades på nytt av Maspero under samma titel, utökad med ett längre polemiskt förord (”Till läsaren”), riktat mot George Marchais, (generalsekreterare i det franska kommunistpartiet, red.), har avslöjat det *missmod* som grasserar bland de intellektuella i PCF

¹ Bland dem kan nämnas Jacques Rancière, som tillhörde ”Althusser-skolan” och som 1968 hade medverkat till franska utgåvan av Althusserns [Att läsa Kapitalet](#) (hans bidrag ingår inte i den svenska översättningen). Rancière blev mycket framträdande i kritiken av Althusser genom såväl artiklar som boken *La Leçon d'Althusser* (1974), som även finns i engelsk översättning, *Althusser's Lesson* (2011).

² Se Mandels bok [Makt och pengar](#) som grundligt analyserar problemet med den s k arbetarbyråkratin.

³ Se artikelsamlingen [Vänsterpartiet, tidskriften Revolution och SP](#)

(franska kommunistpartiet). Men låt det inte råda något missförstånd. Detta är mer än ett gräl mellan intellektuella eller en skenstrid. Althusser och det upprop som undertecknats av 300 intellektuella har formulerat endast några av de frågor som tusentals kommunistiska aktivister har ställt till sig själva i efterdyningarna av Vänsterunionens nederlag 19 mars 1978.

I detta avseende är det nödvändigt att framhålla betydelsen av Althusserns utveckling. Under lång tid hade han inskränkt sig till att föra en teoretisk kamp vars betydelse var otydlig för de vanliga medlemmarna och vars innehåll var tvetydigt om inte apologetiskt. Han började sedan ifrågasätta stalinismens karaktär och avsaknaden av en vetenskaplig (dvs. marxistisk) förklaring av fenomenet stalinism (se hans [Svar till John Lewis](#)). Men allt detta låg långt bort från vad han själv hade kallat en konkret analys av en konkret situation. Även när han försvarade begreppet proletariats diktatur i PCF:s debatter under den XXII kongressen, gjorde han det på ett så abstrakt sätt, att det endast kunde ha haft en mycket begränsad inverkan på de vanliga medlemmarna.

Men denna gång har hans argumentation till slut blivit politisk. Revolutionära marxister måste därför uppmärksamt studera Louis Althusserns pamflett och hans artiklar. De måste noga ange när de är överens och när inte är överens med de ståndpunkter som den marxistiska filosofen för närvarande försvarar. Dessa utgör uppenbarligen endast ett stadium i utvecklingen av hans tänkande och politiska praktik. Målet med denna diskussion är inte bara att klargöra idéer, utan att se till att denna utveckling så långt som möjligt fortsätter i riktning mot en fullfjädrad återgång till leninismen, till den revolutionära marxismen.

De mest anmärkningsvärda delarna av Althusserns artiklar är de som blottar och kritiserar det franska kommunistpartiets interna struktur och funktion. Althusser nämner det inte vid sitt rätta namn, ett namn vi känner alltför väl och som vi måste ropa ut högt: Det kallas byråkratisk centralism, den demokratiska centralismens raka motsats. På ett skarpt sätt klär Althusser av dess mekanismer: en organisation av heltidsanställda funktionärer, i realiteten avskurna från arbetarklassen och det offentliga samhället och oförmögna att existera utanför partiapparaten; en ledning som manipulerar medlemmarna och säkerställer sin egen överlevnad genom att apparaten själv handplockar nya medlemmar; en "diskussionsfrihet" bland de vanliga medlemmarna som hålls strikt inom ramarna för celler eller lokala sektioner och som ytterligare kraftigt inskränks genom den enhällighetsprincip (av "kollegial solidaritet") som ledningen upprätthåller i sina relationer med basen; myten om att "partiet har alltid rätt" eller att "centralkommittén aldrig gör några misstag", en myt som är den byråkratiska strukturens ideologiska motsvarighet; en manipulativ och pådrivande relation mellan partiet och arbetarklassen, där partiet skolar men aldrig lär sig av arbetarklassen och på så sätt teoretiskt sanktionerar det hierarkiska och kvasimilitära förhållandet mellan ledning och bas.

Allt detta analyseras korrekt och fördöms. Vi kan beskriva dessa strukturer som stalinistiska under förutsättningen att vi inte begränsar vår förståelse av detta begrepp till den byråkratiska degenereringen av Sovjetstaten, av Sovjetunionens Kommunistiska Parti (SUKP) och av Kommunistiska internationalen. I själva verket har vi att göra med ett ont som inte är begränsat till dessa fenomen utan sträcker sig långt bortom dem. Detta onda kallas arbetarbyråkrati, byråkratiseringen av stora arbetarorganisationer i allmänhet. Man behöver endast notera en händelse nyligen. Vid kongressen för Tyska fackföreningsfederationen, DGB, i maj 1978, där utan tvivel många viktiga saker diskuterades, var 90 procent av delegaterna funktionärer. Detta "arbetarparlament" var i själva verket ett parlament för arbetarbyråkrater.

Två botemedel

Mot detta onda kan man tillgripa två sorters botemedel. Det första har Althusser föreslagit och är i grunden politiskt till sin karaktär. Det hävdar självt att det står för en politisk teori och praktik som är diametralt motsatt den som omfattas av de stalinistiska och reformistiska

byråkratierna, vilka baserar sig på misstro mot och rädsla för de stora massorna av arbetande människor.

Arbetarnas frigörelse måste vara arbetarnas egen sak. Det revolutionära förtruppsspartiet är ett outhärligt instrument för att uppnå detta mål, men det kan på intet sätt ersätta arbetarklassen. Ett parti med ett korrekt revolutionärt program har en avgörande fördel i klasskampen, eftersom detta program är syntesen av alla lärdomar från arbetarklassens tidigare strider. Att genomföra det på ett korrekt sätt är beroende av otaliga konkreta faktorer som är specifika för varje situation. Dessutom uppstår nya fenomen som inte är lösta på den programmatiska nivån.

Det är därför som förtruppsspartiets förhållande till klassen är långt mer komplicerat än förhållandet mellan utbildaren och den utbildade. Utbildarna måste själv ständigt utbildas. De kan endast utbildas genom en korrekt praktik inom klassen och i klasskampen. Det enda praktiska beviset på hans/hennes kapacitet att fullgöra sin roll som förtrupp ges genom förmågan att säkerställa sitt politiska inflytande över allt bredare skikt av arbetarklassen och, slutligen, att förvärva den politiska ledningen över majoriteten av arbetarna.

Vi antar att de under loppet av denna långa politiska kamp kommer att ha lärt sig lika mycket av massornas spontanitet och av deras klasskamp som de måste ha lärt *dem* bredare politiska begrepp. Detta innebär uppenbarligen inte en opportunistisk anpassning till det som den breda majoriteten av arbetarna vid en given tidpunkt råkar tro, något som för övrigt snabbt kan förändras. Men det innebär att uppmärksamt lyssna på vad de har att säga och göra det ärligt och uppriktigt. Inget långvarigt och effektivt bot mot byråkratins gissel är möjligt utan dessa politiska och teoretiska element, förstärkta av hel serie av skyddsåtgärder (lagstiftade, konstitutionella, materiella). Vi kommer inte att uppehålla oss vid dem. De har till största delen räknats upp av Marx och Lenin. Vi kommer endast att nämna ytterligare en princip: den obligatoriska närvaron av en absolut majoritet av arbetare som är kvar i produktion, det vill säga av icke-funktionärer, i alla lagstiftande och beslutande arbetarorgan, organisationer och den framtida arbetarstaten.

Den andra typen av botemedel mot byråkratins gissel är av snävare organisatorisk karaktär. Det har att göra med arbetarorganisationernas arbetsmetoder, d.v.s. bevarandet av arbetardemokratin.

När det gäller detta kan vi bara notera Louis Althusser's försagdhet. Efter att ha fördömt ett ont som är djupt rotat och institutionaliserat, avslutar han med två väldigt blygsamma förslag: 1) öppna den kommunistiska pressens sidor för debatt och 2) säkra rätten till att erhålla information horisontellt för att garantera en verkligt demokratisk debatt. Vi är naturligtvis för dessa förslag. Men även om de är nödvändiga för att säkerställa ett minimum av arbetardemokrati, är de fortfarande otillräckliga som en solid, varaktig grundval. Det som särskiljer demokrati från byråkratisk centralism är rätten att, i teorin och praktiken, bilda tendenser.

I alla centraliserade organisationer drar ledningen oundvikligen nytta av de fördelar som centraliseringen erbjuder. Den tar till sig information, centraliserar partiets praktiska erfarenheter som helhet och förmedlar enhetliga instruktioner till alla partiorgan. Utkast till resolutioner eller teser sprids inom partiet innan kongresser eller nationella konferenser. Detta utgör grunden för alla debatter.

Det är i sig själv inte av ondo. Det är till och med en fördel, ett outhärligt inslag hos alla fungerande organiska strukturer. Att förstå den objektiva rollen för denna centralisering innebär att förstå att det inte bara handlar om ett "organisatoriskt" eller ens administrativt fenomen, utan en social och politisk nödvändighet. Vad denna centralisering uttrycker är marxisters, kommunisters försök att övervinna fragmenteringen av de erfarenheter som

proletariatet gjort i isolering, i fabrik för fabrik, industri för industri, region för region. Intressena hos klassen i sin helhet skiljer sig från intressena hos dess individuella sektorer eller delar och visar sig endast genom att centralisera klasskampens praktik och erfarenheter. Men centraliseringens mekanism kan inte fungera enbart till ledningens fördel och samtidigt bevara sin funktionella objektivitet och effektivitet ur ett klasskampsperspektiv, om man inte antar den absurda stalinistiska tesen att ledningen är ofelbar.

Minoriteters rättigheter

Louis Althusser förkastar helt rätt tesen om ledningens ofelbarhet som en teoretisk mystifikation. Arbetarrörelsens hela historia ger honom rätt i detta. Så fort man inte längre förväntar sig att ledningen automatiskt ska formulera en korrekt politisk linje på basis av den centraliserade informationen som står till dess förfogande, så faller det sista argumentet för den byråkratiska centralismen – dess effektivitet – platt till marken. Från det ögonblick som majoriteten kan ha fel och minoriteten ha rätt är det fördel för partiet om minoriteten har samma möjligheter att påverka medlemmarna, samma tillgång till information, samma rätt att utfärda resolutioner som ledningen. På detta sätt har partiet större chanser både att undvika misstag och att snabbt korrigera dem och upptäcka deras verkliga orsak.

Det förfarande som vi just har skissat är det minimum som krävs för att bilda tendenser: medlemmarnas rätt att kollektivt formulera politiska plattformar, utarbeta andra politiska förslag och resolutioner än ledningens och oberoende av geografisk eller annan uppdelning (i celler, orter och regioner); rätten att föra ut dem till diskussion bland medlemmarna och ställa dem till omröstning på kongresser i kraft av deras spridning till partiets alla medlemmar; val till ledningen mer eller mindre baserad på det antalet röster som olika tendenser samlar, samtidigt som majoriteten på kongressen garanteras rätten att leda partiet; rätten att muntligen försvara sina uppfattningar i förberedande lokala och regionala kongresser, och att få lika lång talartid som ledningens talare.

Utan dessa rättigheter kommer diskussionsforum och avskaffandet av geografisk och annan uppdelning bara få en marginell betydelse. I slutändan kommer de inte att ge vanliga medlemmar och minoriteter möjligheter att utarbeta andra program än ledningens. De senare kommer att behålla sitt politiska ledningsmonopol, vilket är meningslöst om den inte samtidigt har monopol på vishet och sanning, vilket den inte har. Byråkratisk centralism åter-skapar sig självt mer eller mindre automatiskt. Medlemmarnas jämlikhet förblir rent formell om inte medlemmarna inte har rätt att samlas och diskutera vad som krävs för att ändra partiets politiska linje.

Går rätten att bilda fraktioner mot leninismen?

Ett antal invändningar har rests mot gäller rätten att bilda tendenser. För det första påstås det att det är emot leninismen, eftersom SUKP:s 10:e kongress på Lenins initiativ förbjöd rätten att bilda fraktioner. Faktum är att denna händelse bevisar motsatsen till det som de som pekar på den försöker bevisa. För om fraktioner förbjuds 18 år efter partiets grundande, innebär det att de var tillåtna före 10:e kongressen och att förbudet endast kan förklaras genom exceptionella omständigheter. I verkligheten är bolsjevismens historia fylld av fraktionsstrider. Låt oss tillägga att den 10:e kongressen endast förbjöd fraktioner och inte rätten att bilda tendenser.

Vid samma SUKP-kongress som förbjöd fraktioner förkastade Lenin ett tilläggsförslag från Rjazanov som skulle ha avskaffat rätten att bilda tendenser, dvs. rätten för medlemmar i olika celler, sektioner eller regioner i partiet, inklusive medlemmar i partiets beslutande organ, att formulera politiska program och lägga fram dem inför kongressen för omröstning. Han försvarade kraftfullt rätten att bilda tendenser:

Vi kan inte beröva partiet och medlemmarna i centralkommittén rätten att vädja till partiet om det uppkommer meningsskiljaktigheter i grundläggande frågor. Jag kan inte föreställa mig hur vi skulle kunna göra något sådant. Denna kongress kan inte på något sätt binda valen till nästa kongress. Antag att vi ställs inför en fråga som, låt oss säga, slutandet av Brestfreden? Kan man garantera att ingen sådan fråga kommer att dyka upp? Nej det kan man inte. (*Rjazanov: I en enda fråga bara?*) Visst. Men er resolution säger: inga val enligt plattformar. Jag tror inte vi är i stånd att förbjuda detta ... Om omständigheter skulle skapa grundläggande meningsskiljaktigheter, kan vi förbjuda dem från att föras ut för att bedömas av hela partiet? Nej! Detta är ett extremt och orealistiskt krav som jag föreslår att vi förkastar. (Lenin, *Collected Works* vol. 32, s. 261).

Till och med tidigare under samma debatt om förbud mot fraktioner hade Lenin påmint ledarna för arbetaroppositionen om följande:

Arbetaroppositionens” plattform har tryckts i partiets centralorgan i 250 000 ex. Vi har övervägt den i alla aspekter och på alla sätt, vi har haft val på basis av denna plattform, och vi har slutligen inkallat en kongress, som sammanfattar den politiska diskussionen ... (”Rapport den 16 mars om partiets enhet och den anarkosyndikalistiska avvikelserna”, i [Rysslands kommunistiska partis \(bolsjevikerna\) tionde kongress](#))

Dessutom ställdes vid samma kongress olika politiska plattformar, som speglade allvarliga motsättningar över fackföreningsfrågor, till omröstning. Kongressen valde sedan en ny centralkommitté i enlighet med det antal röster som varje plattform fick! Påtagliga bevis på att denna kongress försvarade och inte avskaffade rätten att bilda tendenser.

Låt oss tillägga att kongressen såg fraktionsförbudet som en tillfällig och extraordinär åtgärd och inte som en ny lagstadgad norm. Beviset är att SUKP inte krävde att Internationalen skulle införa denna åtgärd.

Det har påståtts att permanenta tendenser leder till en situation där ”partiet inte längre utgörs av mångskiftande och divergerande känslor och intellekt som komplementerar eller motsätter varandra och berikar kollektivet, utan istället stelnar till i förbittring, i hätskhet och i orubbligt hat, ständigt redo att i framtiden hämnas ... Debatt upphör (och) fallor gillras genom att mentalt lägga en motståndares felsägning på minnet med baktanken att avslöja hans verkliga natur ... En bisarr bild? Nej. Fråga om hur tvister mellan tendenser avgörs i den ena eller andra lokala socialistiska organisationen eller den ena eller andra extremvänsterorganisationen.” (”Le mecanisme de la tendance”, *France Nouvelle*, 5 juni 1978).

Det ligger en hel del sanning i denna kritik av permanenta och förstockade tendenser. Men det handlar inte om rätten att bilda tendenser, utan om missbruk av desamma.

Tendensers varaktighet

Normalt bildas en tendens inför en kongress, eller när det sker en viktig utveckling av klasskampen. Efter att kongressen tagit sina beslut, upplöses tendensen och majoriteten får genomföra sin politiska linje. Om så är nödvändigt återbildas den inför nästa kongress och återupptar debatten på grundval av nya erfarenheter. Det är endast på detta sätt som den dialektiska ”diskussionsfriheten för att avgöra en linje – disciplinerat genomförande av majoritetens linje – demokratisk omprövning av linjen mot bakgrund av demokratiska erfarenheter” kan fungera fritt och konstruktivt. Varje vägran att följa majoritetens beslut vid en demokratiskt vald kongress där det rätt diskussionsfrihet kränker samtidigt majoritetens rättigheter och är som sådant väldigt antidemokratisk, även om det görs i namn av fraktioner eller klickar bildade runt ”ledande personligheter”. Här handlar det återigen om ett missbruk av rätten att bilda tendenser och om inte rätten i sig.

Permanent tendenser är ett symptom på en osund situation. Vissa riktlinjer när det gäller rätten att bilda tendenser är nödvändiga. Vår rörelse är stolt över att ha följt dem på ett

exemplariskt sätt: det utgör ett nästan unikt exempel inom arbetarklassrörelsen. Vi påstår inte att vi gör det på ett perfekt sätt eller att vi har svar på allt. Vi är redo att ärligt diskutera dessa frågor med kamraterna inom den kommunistiska oppositionen och med andra riktningar inom arbetarrörelsen.

Vi är dock säkra på en sak. Att förneka, begränsa eller förtrycka rätten att bilda tendenser är i alla händelser långt farligare och mer destruktivt än dess missbruk. När Henri Malberg har fräckheten att hävda att rätten att bilda tendenser varken tillåter klara politiska alternativ eller snabb utformning av en politisk linje sprider han ett fruktansvärt missförstånd. Vågar han förneka att om rätten att bilda tendenser respekterats, så skulle det ha kunnat vara möjligt att förändra det tyska kommunistpartiets obstinata femåriga linje om ”socialfascism”, en linje som till stor del bidrog till Hitlers seger 1933? Vågar han hävda att om rätten att bilda tendenser hade respekterats inom SUKP så skulle Stalin under 25 år ändå ha kunnat fortsätta att driva en jordbrukspolitik som var så felaktig att den resulterade i en produktion per capita av vissa animala och vegetabiliska produkter som 1953 var lägre än 1916.

Byråkratisk centralism, byråkratins manipulering av arbetarnas organisationer, valda funktionärers kränkning av kongressbeslut (ett rutinartat fenomen inom socialdemokratien), kvävning av fri diskussion och initiativ bland de vanliga medlemmarna som skulle låta dem välja mellan olika politiska linjer, detta är hinder som måste bekämpas obarmhärtigt. Om de inte övervinns kan varken klasskampens fria utveckling eller arbetarklassens seger säkerställas.

Detta är i alla fall den slutsats som vi delar med Lous Althusser. Ty rätten att bilda tendenser är en nödvändig förutsättning för att framgångsrikt kunna genomföra denna kamp.

De vanliga medlemmarnas roll i en enhetsfront

Det viktigaste politiska ställningstagandet som Althusser gör i sina fyra artiklar är det som förespråkar enade *folkkommittéer* för att bilda enhetsfronter eller enhetsorganisationer. För det första förkastar han ett synsätt som ser allianser som *avtal* mellan politiska *organisationer* ”som ’äger’ sina väljare”, till fördel för ett enhetsbegrepp som innebär en ”kamp som den organiserade delen av arbetarklassen vågar utföra för att utvidga sitt inflytande”.

Han fortsätter sedan med att anklaga det franska kommunistpartiets ledning för att ha hållit fast vid att uppfatta vänsterunionen som ett avtal som ingåtts ”uppifrån” och drar slutsatsen:

Ledningen har onekligen förklarat att ”unionen är en kamp”, men ... [har] samtidigt motsatt sig bildandet av folkkommittéer (i motsats till den ståndpunkt som det antog 1934-6 i folkfronten). I praktiken har ledningen ersatt *kampen bland massorna* — som skulle ha gett unionen en verklig bas — med *kamp mellan organisationer*, under täckmantel av trohet mot det gemensamma programmet [för KP och SP – red.]. Den har därigenom lyckats ersätta enad röstning (”högeropportunist”) med sekteristisk, och sökt utmåla ett partis dominans över ett annat som verklig hegemoni eller arbetarklassens ”ledande roll” inom den folkliga rörelsen....

Mellan 1972 och 1977 gjordes inget för att väcka och utveckla initiativ i basen eller enhet mellan kroppsarbetare och intellektuella. Till yttermera visso avvisades under återopande av risken för ”manipulering” alla förslag om folkkommittéer. Och sedan den i årtal krossat deras initiativ vädjade ledningen så till massorna. För att undgå ”manipulering” manipulerade den till sist massorna. (L. Althusser, [Det måste bli en förändring i partiet](#)).

Låt oss bortse från den beteckning som föreslagits för folkkommittéerna, vilket i alla händelser är en underordnad fråga. Vi bör heller inte uppehålla oss vid Althusserns tanke att enhet på de vanliga medlemmarnas nivå och förhandlingar mellan organisationer står i motsättning till varandra. Långt ifrån att vara oförenliga med varandra, betingar en enhetsfront vid basen och

en enhetsfront i toppen varandra ömsesidigt, åtminstone delvis. Om man inte förstår det så riskerar det att leda till svårartade sekteristiska avvikelser. Vi återkommer till detta senare.

Det avgörande är att Althusser betonar den roll som massornas organisering och initiativ måste spela i en enhetsprocess som leder till att "i grunden förändra" Frankrikes politiska, ekonomiska och sociala förhållanden. Det är ett mycket viktigt bidrag, lika viktigt för debatten inom PCF som för debatten inom arbetarklassen och massrörelsen i sin helhet när det gäller att förstå orsakerna till och konsekvenserna av valnederlaget i mars 1978.

Hela 1900-talets historia vittnar om detta. En kraftig skärpning av klasskampen i ett industrialiserat kapitalistiskt land, för att inte tala om "avgörande förändringar" av sociala och politiska strukturer, är omöjlig utan en utomparlamentarisk mobilisering och självorganisering av arbetarna och de arbetande massorna. (På den gamla goda tiden kallade marxister dessa "avgörande förändringar" för en social revolution eller – ve och fasa! – en proletär revolution, men nu har "vi" övergett denna terminologi för att inte "skrämma bort marginalväljarna" som trots det lyckades glida oss ur händerna den 12 och 19 mars 1978). (Detta är tidpunkterna för det nationella 2-stegsval i Frankrike som vänstern förlorade trots att de flesta endast några få månader tidigare hade förväntat sig att den skulle segra. – *Red.*)

Till och med en centrist som Kautsky tilldelade arbetarråden – sovjeter – en avgörande roll under den socialistiska omvandlingen av samhället. Uppfattningen att man kan få till stånd avgörande förändringar enbart genom val och parlamentariska åtgärder motsägs av hela historien. Det pekar på att ideologer som kallar sig kommunister har samma politiska ståndpunkt som de som före 1914 och efter 1918 utgjorde högern inom socialdemokratien. Den uppfattningen är inte enbart verklighetsfrämmande och utopisk utan i grunden antidemokratisk.

Denna valsedelsidé har sin rot i att de politiska generalstaberna som äger "Den sanna vetenskapen" hyser en ingrodd misstro gentemot massorna. När allt kommer omkring beror den på att de fruktar massinitiativ som kan undgå deras kontroll. Massorna anses vara för efterblivna, för okultiverade, för omedvetna och alltför inkompetenta för att med egna initiativ och handlingar kunna lösa de avgörande problemen som landet står inför. Att avge en röst i en vallokal vart fjärde år är deras enda, heliga, demokratiska rättighet. Men att låta dem *direkt* avgöra om det fortfarande behövs chefer eller bankirer, eller generaler eller en kärnvapenslagstyrka, nej så kan vi inte ha det, det är alltför riskabelt, alltför farligt. Förresten, vem kan undgå att notera att gräsrotskommittéer är idealiskt anpassade för att manipuleras av demagoger och ultravänsterister. Samtidigt vet vi allsammans, att väljare naturligtvis aldrig blir manipulerade, att vallöften alltid hålls och att parlamenten röstar i strikt överensstämmelse med valmanskårens önsningar. Verklig makt i händerna på de "erfarna" politikerna och ingen i de "oerfarna" massornas händer. Detta är i ett nötskal visdomen hos våra stora "demokrater", kloka förkämpar för indirekt men naturligtvis ... representativ demokrati.

Att envist framhålla den djupt antidemokratiska karaktären hos borgarklassens, småborgarnas och reformisternas propaganda mot direkt arbetardemokrati, mot gräsrotskommittéer, är att bidra till den nödvändiga och välgörande uppgiften att avmystifiera ideologin. Det är en skamlig lögn att skildra debatten som om den ställer de som vill ha mer demokrati mot de som vill ha mindre. Sanningen är den motsatta.

Revolutionära marxister och de som förespråkar den revolutionära vägen, med undantag för stalinister-maoister (är de fortfarande för den revolutionära vägen?), är för att *utöka och inte begränsa* massornas och befolkningens rättigheter, frihet och politiska makt och inte enbart inom de ekonomiska, sociala och kulturella områdena, utan i synnerhet inom det politiska området. De är för att överföra den makt som för tillfället sköts och utövas av permanenta

byråkratiska apparater (den välkända statsapparaten) till massor av organiserade medborgare som är valda och kan återkallas när som helst genom väljarnas vilja.

Massornas initiativ

Detta är innebörden av Lenins teser som han utvecklade i *Stat och revolution*, att arbetarstaten, proletariats diktatur, är den första staten i mänsklighetens historia som måste börja vittra bort så snart den fötts. Denna bortvittring är just den enorma breddningen av direktdemokratien vid gräsrotterna. Detta är möjligt endast under bestämda materiella och politiska förhållanden: en minskning av arbetstiden, en mångfald av politiska partier och riktningar, obehindrad tillgång till massmedia, rätt att utöva alla grundläggande demokratiska friheter. Dessa förutsättningar måste vara uppfyllda för att arbetarråd ska kunna ha verklig makt, inte bara fungera formellt och till stor del skenbart

De kommer att säga att vi har undvikit den av Althusser ställda mer blygsamma frågan om ”folkkommittéer”. Vi tror inte det. Det finns en organisk koppling, en inre samstämmighet mellan en kommunistisk politisk inriktning som systematiskt favoriserar massinitiativ vid gräsrotsnivå och deras självorganisering i den dagliga kampen. Det finns en organisk länk mellan begreppet, som delas av Marx och Lenin, om proletariats gripande av makten och morgondagens modell för en arbetarstat, om socialistisk demokrati och socialistiskt uppbygge som en omedelbar uppgift som vi försvarar inom arbetarklassen. Den som inte ser detta sammanhang och försöker kringgå det kan endast förvänta sig fruktansvärda besvikelser, inte bara bland massorna, utan även i förtrupperna. Det tjänar som en ledstjärna under den proletära och folkliga kampen även i frånvaro av revolutionära eller förrevolutionära situationer. *Massorna måste lära sig hur man organiserar sig självständigt*, och hur skulle de kunna det om inte genom de erfarenheter av självorganisering de skaffar sig under kampens förlopp. Det går bara att få denna träning genom att mångfaldiga och generalisera bruket att bilda enhetskommittéer på arbetsplatserna (och ute i samhället, bland studenter osv.): genom att mångfaldiga och generalisera bruket av demokratiskt valda strejkkommittéer via allmänna strejkmöten; genom att mångfaldiga och generalisera bruket av de enade folkkommittéer som Althusser hänvisar till. Arbetarråd kommer att uppstå endast genom att bit för bit, igår och idag samla sådana erfarenheter.

Denna enhetliga och sammanhängande uppfattning om massornas självorganisering under loppet av delstrider, om den socialistiska revolutionen och det socialistiska uppbygget, motsvaras av en lika väldefinierad uppfattning om vad ett äkta kommunistiskt parti är och vad en sann kommunistisk politik är. Denna uppfattning kan sammanfattas så här: *Partiet hjälper till med klassens självorganisering och självstyre utan att någonsin ersätta det med sig självt*. Partiet argumenterar för sin (korrekta) politiska linje i kommittéerna och råden. Det kan hoppas på att vinna majoriteten av arbetarna till detta endast om förhållandena är gynnsamma och linjen är korrekt! Om det inte vinner över dem eller om det förlorar inflytandet bland dem, då kommer klasskampen, revolutionen och uppbygget av socialismen att drabbas av en svår kris. Dessa problem kommer då att antingen att delvis övervinnas eller inte alls. Men partiet får bara kämpa inom klassen med politiska medel och aldrig med administrativa eller repressiva åtgärder. *All makt till råden och kommittéerna, inte all makt till partiet*: sådan är slutsatsen.

Detta minskar på intet sätt det revolutionära partiets avgörande betydelse i klasskampen, under störtandet av kapitalismen och bygget av socialismen. Tvärtom, det betonar dess vitala betydelse ännu mer. Massornas spontanitet kan inte i sig självt lösa de viktigaste problemen som mänskligheten står inför i framtiden. Men ett äkta kommunistiskt parti är inget annat än arbetarklassens förtrupp på vägen mot dess självorganisering och självbefrielse och inte ett substitut för eller manipulör av klassen. Detta är frågans väsen.

”Naturliga ledare”

Förstått på detta sätt kan det revolutionära partiet, långtifrån att vara en självutnämnd förtrupp, bli en förtrupp endast i den mån *det vinner rollen som förtrupp inom klassen som den verkliga är*. Det finns inget arrogant och sekteristiskt med proletära förtruppsledare som per definition måste lära sig hur man vinner arbetskamraternas uppmärksamhet, aktning och slutligen politiska förtroende. De gör så inte enbart tack vare sin aktivism utan genom sina kunskaper, sin taktiska och organisatoriska förmåga och sina personliga gåvor som ”naturliga ledare”. De måste vara produkten av en genuin urvalsprocess inom klassen.

Ett genuint kommunistiskt parti samlar inom sig det maximala antalet ”naturliga ledare” för arbetarklassen på arbetsplatsen. Det ger dem den utbildning och de politiska erfarenheter som de behöver för att övervinna sina knappa personliga politiska erfarenheter som oundvikligen är fragmenterade så att de kan bidra med sina egna erfarenheter och initiativ till att inte enbart befästa och bygga sitt parti, utan även bidra till utvecklingen av hela klassens medvetenhet. För att åstadkomma detta måste de kunna använda sitt eget omdöme och bevara ett kritiskt och oberoende intellekt.

Här har vi pudelns kärna. Det är inte möjligt med något kvalitativt framsteg, vare sig när det gäller byggandet av ett sådant kommunistparti eller att tillåta ett fritt spelrum för klasskampen, utan en ohämmad utveckling av olika slags oberoende arbetarorganisationer, det vill säga, utan massbaserade enhetskommittéer. Genom att vägra uppmuntra bildandet av ”folkkommittéer” hade ledarna för PCF redan från början på ett avgörande sätt bidragit till att man misslyckades med att åstadkomma de ”viktiga förändringarna” och få bort regimen Giscard-Barre i Frankrike, oavsett hur de socialdemokratiska ledarnas agerade i framtiden och deras taktiska förhållningssätt till PCF.

Bakom denna vägran ligger en hel rad grundläggande strategiska alternativ och val som Althusser inte analyserar, men som vi måste ta itu med. De är knutna till själva karaktären av den ”förändring” som eftersträvas.

Här är det rimligt att rikta uppmärksamheten på en slående motsättning i den ståndpunkt som PCF-ledningen försvarar. I ett tal under *Avantgardefestivalen* utbrast George Marchais: ”Se på vad som sker just nu. Överallt, i alla organisationer, i alla regioner växer missnöjet och kampen får en skärpa, en stridbarhet och en beslutsamhet som sällan uppnås.”

Nu är inte dessa missnöjesyttringar och protester bara riktade mot enskilda arbetsgivare, mot avskedanden och ökande arbetstakt, mot försämrade köpkraft och försämrade arbets- och levnadsförhållanden. De riktas även mot regeringens politik i sin helhet, speciellt de skandalösa avgifthöjningarna i den offentliga sektorn och de prishöjningar som Barre införde efter en valkampanj där sådana höjningar, sades det, endast skulle bli av i händelse av en vänsterseger.

Marchais erkänner att denna enorma proteströrelse faktiskt är valets tredje omgång, en trotsig protest mot det borgerliga styret. Men hur kan man ta itu med det borgerliga styret med isolerade och splittrade strejker? Är det inte uppenbart att proteströrelsen måste enas och centraliseras för att kunna uppnå sina mål? Är det inte uppenbart att arbetarklassens viktiga allierade måste gå med denna rörelse: kvinnor, ungdomar, miljökampar? Är det inte korrekt att anse att detta enande endast kan ske inom ramen för enade folkkommittéer när det i grunden misslyckades i via en valrörelse? Vi slår vad om att George Marchais, mellan sina förolämpningar och sitt förtal riktat mot dissidenterna i PCF som påstås vara manipulerade av borgarklassen, troligen kommer att vägra svara på en sådan klar och grundläggande fråga. I ett slag kommer han att tvingas visa just vem – Marschais själv, de kommunistiska

dissidenterna eller yttersta vänstern – som undviker rörelsens brännande frågor: hur gör man sig av Giscard-Barre och deras politik som är ansvarig för misär och förtryck?

Översättning: *Per-Olov Eklund*

(Från engelska, *Against the Current*, Vol.1 No. 4, Spring 1982, s.23-27)

Lästips

En central fråga som Mandel diskuterar ovan är den inre partidemokratin i arbetarpartier och den roll som skendensfrihet spelar i sammanhanget, med det franska KP som främsta exempel. Frågan är dock minst lika viktig idag, vilket Vänsterpartiets hantering gruppen som står bakom tidningen *Revolution* (som man nu, i september 2015, hotar med att utesluta) är ett uttryck för. Frågan har även aktualiserats via de diskussioner som förts om Socialistiska Partiets relationer till V. På marxistarkivet finns följande artikelsamlingar som behandlar denna aktuella debatt:

[Vänsterpartiet, tidningen *Revolution* och SP](#)
[Debatten om V, *Revolution* och SP rullar vidare](#)

Här följer så länkar till artiklar som tar upp frågan om fraktioner och tendenser ur ett historiskt perspektiv.

Leninismens syn på frågan – bl a om fraktionsförbudet i Sovjetiska kommunistpartiet 1921:

Bettelheim, [Klasstriderna i Sovjetunionen - Första perioden 1917-1923](#), avsnittet ”Resolutionen om partiets enhet” (marxistarkivets version s. 214-15). Detta avsnitt finns även tillgängligt separat på marxistarkivet, se [Införandet av fraktionsförbudet i SUKP 1921](#).

Artikelsamlingen [Debatt om strategi och taktik](#), avsnittet ”Några exempel ur SUKP(b):s historia” i artikeln ”Leninismen och den demokratiska centralismen” (s. 56 ff) och artikeln ”Interndemokrati och offentlig debatt i revolutionära partier” (s. 82 ff).

Om VPK (V:s föregångare):

Artikelsamlingen [Tidskriften Fjärde Internationalen om Vänsterpartiet Kommunisterna \(VPK\)](#), särskilt artikeln ”Varthän Vänsterpartiet? – intervju med Lars Ohly” av Dick Forslund & Kjell Pettersson, s. 121 f.

Se även Bo Bergmans artikel [Ledare, ledda och förledda](#) av Bo Bergman (om ”demokratisk centralism” m m).

Mera av Ernest Mandel om Althusser:

[Althusser tillrättavisar Marx](#)

Kapitlet 10, ”Från Manuskriften till Grunddragen: från ett antropologiskt till ett historiskt Alienationsbegrepp” i [Marx' ekonomiska tänkande](#)